

Erving Goffman'ın Dramaturjik Analizinde Norm, Sosyal Etki ve Uyma Davranışı

Norm, Social Influence and Conformity Behavior in Erving Goffman's Dramaturgical Analysis

Sakine Yağmur GÜNEŞ *

Şakir BERBER **

Makale Bilgisi

Geliş:29.04.2025

Kabul:02.11.2025

Doi:

10.20296/tsadergisi.1686494

Anahtar Sözcükler:

Erving Goffman

Dramaturjik analiz

Norm

Sosyal etki

Uyma davranışı

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Erving Goffman'ın dramaturjik analizi çerçevesinde norm, sosyal etki ve uyma davranışı kavramları arasındaki ilişkileri ele almaktır. Goffman, analizinde tiyatro sahnesi metaforunu kullanarak toplumsal ilişkileri sahne, arka sahne, rol ve performans gibi kavramlar üzerinden çözümlemektedir. Goffman bu kavramlarla bağlantılı olarak oluşturduğu ve dramaturjik analizde merkezi bir yere sahip olan "izlenim yönetimi" kavramsallaştırması aracılığıyla, gündelik yaşamda uyma davranışının gözlemci bakışı altında nasıl şekillendiğini ve bu durumun toplumsal sonuçlarını incelemektedir. Bu perspektiften Goffman, dramaturjik analizi ile sosyolojinin temel kavramları ve gündelik hayat arasında bir köprü inşa etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın ilk kısmında norm, sosyal etki ve uyma davranışı kavramlarına aralarındaki bağlantı üzerinden, kavramsal çerçeveleriyle yer verilmektedir. Çalışmanın ikinci kısmında ise Goffman'ın dramaturjik analizi aracılığıyla bu kavramların gündelik hayatın işleyişi çerçevesinde ortaya koyduğu yansımalar ve sonuçlar üzerinde durulmaktadır.

Article Information

Submission: 29.04.2025

Acceptance:02.11.2025

Doi:

10.20296/tsadergisi.1686494

Keywords:

Erving Goffman

Dramaturgical analysis

Norm

Social impact

Compliance behavior

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the relationships among the concepts of norms, social influence, and conformity behavior within the framework of Erving Goffman's dramaturgical analysis. In his analysis, Goffman employs the metaphor of the theater stage to interpret social relations through concepts such as front stage, backstage, role, and performance. Through the conceptualization of "impression management," which he developed in connection with these notions and which occupies a central place in dramaturgical analysis, Goffman investigates how conformity behavior is shaped under the gaze of the observer in everyday life, as well as the social consequences of this phenomenon. From this perspective, Goffman's dramaturgical analysis builds a bridge between the fundamental concepts of sociology and everyday life. In this regard, the first part of the study addresses the concepts of norms, social influence, and conformity behavior by examining their interrelations and conceptual frameworks, while the second part focuses on the reflections and implications of these concepts within the functioning of everyday life, as revealed through Goffman's dramaturgical analysis.

Atıf İçin

Güneş, S. Y. & Berber, Ş. (2025). Erving Goffman'ın Dramaturjik Analizinde Norm, Sosyal Etki ve Uyma Davranışı. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 29(3), 802-812. doi: 10.20296/tsadergisi.1686494

* Arş. Gör. , Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Ankara, syagmurgunes@gazi.edu.tr , ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8097-7748>

** Prof. Dr. , Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Ankara, sberber@gazi.edu.tr , ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7699-2080>

GİRİŞ

Erving Goffman’a göre bireyin toplumsal bağlamdaki davranışları, içinde bulunduğu ortamda yer alan diğer bireylerden sürekli olarak etkilenmektedir. Birey yalnız olmadığı her durumda başkaları tarafından gözlemlenmekte, değerlendirilmekte ve buna paralel olarak kendisi de çevresindekileri gözlemleyip değerlendirmektedir. Toplumsallaşma sürecinin erken evrelerinde öğrenilen bu karşılıklı etkileşim bilgisi, bireyin yaşamı boyunca sergilediği davranışların biçimlenmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Goffman, dramaturjik yaklaşımı çerçevesinde bu durumu hem bireysel hem de sosyal etkileriyle ele almakta; toplumsal hayatı bir sahneye benzeterek, sosyal etki ve uyuma davranışını sahne terminolojisiyle açıklamaktadır. Bu bağlamda, bireylerin hem kendi davranışlarını düzenlerken hem de başkalarının davranışlarını değerlendirirken dayandıkları ölçütleri, en genel anlamıyla norm kavramı ile ifade etmek mümkündür. Goffman, “Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu” adlı eserinde dramaturjik yaklaşımını sahne, arka sahne, rol, performans, izlenim yönetimi, rol mesafesi gibi kavramlar üzerinden inşa etmektedir. Günlük yaşamı bir tiyatro sahnesine benzeten Goffman, bireylerin bu sahnede çeşitli performanslar sergileyerek sosyal etkileşimi sürdürdüklerini ifade eder. Bu yaklaşım, onun diğer çalışmalarında da görülen temel bir ilkeyle örtüşmektedir: Toplumun birey davranışları üzerindeki belirleyici etkisi. Bu noktada, bireylerin hem kendi performanslarını düzenlerken hem de başkalarının performanslarını değerlendirirken dayandıkları ölçütlerin, yani normların, dramaturjik perspektifin merkezinde yer aldığı görülmektedir (Goffman, 2014).

Norm kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde yargılama ve değerlendirmenin kendisine göre yapıldığı ölçüt, uyulması gereken kural; düzgü olarak tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>; Erişim tarihi: 30.04.2025). Sosyolojik perspektiften bakıldığında norm, kültürel olarak arzu edilen ve uygun kabul edilen davranışlara ilişkin toplumsal bir beklenti biçiminde tanımlanır. Normlar buyurgan nitelikleri sebebiyle yasalara benzemekte olup, onlardan farklı olarak resmi statüleri bulunmamaktadır. Öte yandan norm, istatistiksel perspektiften bakıldığında bir davranışa veya fenomene dair tipik olana işaret etmektedir (Marshall, 1999, s. 533). Giddens’a göre norm bir toplumsal bağlamdaki uygun davranış şeklini belirleyen kurallardır. Bu kurallar ya bir davranış buyurmakta ya da yasaklamaktadır (Giddens, 2012, s. 1069). Bu tanımlara gündelik yaşam perspektifinden yaklaşıldığında, aynı ebeveynler tarafından aynı dönemde yetiştirilen çocukların davranış örüntülerinde dahi belirgin farklılıklar gözlemlenebilmektedir. Buna karşın, toplumların benzer koşullar altında çoğunlukla benzer davranış biçimleri sergileyen bireylerden oluştuğu görülmektedir. Bu durumu, normların yönlendirici etkisi ve bireylerin uygun davranma eğilimleriyle açıklamak mümkündür (Uzun, 2023, s. 469). Becker bu durumu şu şekilde ele alır; ona göre bütün toplumsal gruplar kurallar koymakta ve bu kuralları üyelerine dayatmaktadır. Toplumsal kurallar, durumları ve bu durumlara uygun davranışları tanımlamaktadır. Toplum bu kurallar aracılığıyla bazı davranışları doğru olarak kabul edip onaylarken, bazı davranışları yanlış olarak kabul edip yasaklar. Kuralı ihlal eden kişi harici olarak algılanır (Becker, 2021: 21). Bu noktada karşımıza Becker’ın da vurguladığı üzere, “Toplumsal normlara neden uyulur?” sorusu çıkmaktadır. İnsanlar içinde yaşadıkları toplumun normlarını çok küçük yaşlarda, sosyalleşme sürecinde öğrenmekte ve normların büyük bir kısmını içselleştirmektedir. Fakat hangi normdan söz edersek edelim, normlar beraberinde ihlalcilerini de getirmektedir. Toplumda ihlale uğramayan hiçbir norm yoktur. Normlar gibi normlara uyma ve uymama davranışlarının sonuçları da sosyalleşme sürecinde öğrenilmektedir. Sosyalleşme sürecinde normlara uygun davranmadaki ortak motivasyon kaynağı takdir edilme beklentisi ve cezadan kaçınma arzusudur. Bu durum bizi sosyal etki kavramına götürmektedir.

Sosyal etki, başkalarının bireyin davranışının üzerindeki etkisine vurgu yapan bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Gruba uyma davranışının temelinde sosyal etki bulunmaktadır. Toplumsal hayatın devamlılığı uyma davranışıyla yakından ilişkilidir. Bu sebeple toplumlar devamlılıklarını sağlamak için normlar inşa eder ve üyelerine çok küçük yaşlardan itibaren, çeşitli yollarla aktarır. Bu şekilde toplumsal hayatta gözlemlenebilecek benzer davranış örüntülerinin çoğu, bu aktarımlardan kaynaklanır. Ancak insanların uyma davranışı göstermeye yönelmelerinin tek sebebi bu aktarımlar yani öğrenmeler değildir. Bazı durumlarda kişiler içinde bulundukları durum hakkında bilgi sahibi değillerse, ortamda bulunan diğer insanların davranışlarının doğruluğuna inanıp diğerleri gibi davranma eğilimi gösterirler (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2017, s. 67). Bu eğilimlerin doğası ve

işleyiş şekli sosyal psikoloji literatüründe uyma davranışı üzerine gerçekleştirilen deneysel çalışmalarla ele alınmıştır. Uyma davranışının doğası ve içeriği hakkında çok sayıda çalışma vardır. Sosyal psikoloji literatürü incelendiğinde sosyal etki ve uyma konusunda klasik kabul edilen dört deney bulunmaktadır. Sosyal psikolojinin kurucularından kabul edilen Muzafer Şerif'in "Grup Normunun Oluşması" deneyi, Asch'in "Uyma" deneyi, Milgram'ın "İtaat" deneyi, Zimbardo'nun "Stanford Hapishane" deneyi (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2017, s. 67- 77). Bu deneyler ilk bakışta birbirlerinden farklı bir muhtevaya sahipmiş gibi görünseler de, önemli bir ortak noktaları olduğu düşünülmektedir: Ortamdaki diğer bireylerin, insan davranışı üzerinde kayda değer ve yönlendirici bir etkisi bulunmaktadır. Bu deneyler, insanların başlangıçta baskın fikir ve normları mantıklı veya insani bulmasalar dahi, süreç içerisinde uyum sağladıklarını ve kısa sürede bu normları içselleştirdiklerini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada ele alındığı üzere, Erving Goffman'ın dramaturjik analizinin temeli norm, toplumsal etki ve uyma davranışı kavramlarının üzerine inşa edilmiş olup, kavramların gündelik hayatın sıradan işleyişindeki yansımalarına odaklanılmıştır. Bu perspektiften, bu çalışmada Goffman'ın dramaturjik analizi ile sosyolojinin temel kavramlarından olan norm, sosyal etki ve uyma davranışının bağlantıları ele alınmıştır.

NORM, SOSYAL ETKİ VE UYMA DAVRANIŞI

Sosyal etki bir kişinin tutum ve davranışlarının başkalarının varlığından etkilenmesi olarak tanımlanmaktadır. Bir toplumdaki insanlar incelendiğinde bu kişilerin çok sayıda farklılıklarının yanında, davranışlarının önemli benzerlikler barındırdığı gözlemlenir. Bu durum, bireyin toplumla sürekli ve karşılıklı bir etkileşim içerisinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle insan içinde yaşadığı toplumu etkiler ve ondan etkilenir. Sosyal etki olarak adlandırılan bu durum gruba uyma davranışıyla birlikte gelişmektedir. Sosyal etki sonucu gruba uyan kişiler, toplumda ortak bir kabul olan benzer davranışlar sergiler. Sosyal etki benzerliğin yanı sıra, toplumsal hayatın ön görülebilir olmasını da sağlar. Böylece kişiler başkalarının nasıl davranacaklarını ve kendilerinin de nasıl davranmaları gerektiğini bilirler (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2017, s. 67- 68). Sosyal etki ve gruba uyma, toplumsal norm kavramıyla yakından ilişkilidir. Toplumsal normlar üzerinden grubun beklentileri ve yasakları somutlaşmaktadır. Her toplumun üyelerinden uymalarını talep ettiği norm olarak adlandırılan kuralları vardır. Kişi bu talebin bir sonucu olarak inanç ve davranışlarını grup standartlarıyla uyumlu hâle getirmekte yani kurala uymaktadır. Bu durumda önemli olan husus, toplumun standartlarına her zaman isteyerek olmasa da çoğu zaman uyum göstermemizdir. Çünkü insan, toplumsal olarak kabul görme ihtiyacı olan bir varlıktır. Benzer şekilde normlar, toplumsal gruplar söz konusu olduğunda da karşımıza çıkmaktadır. Bu bireysel eğilim, normların yalnızca bireyler arası ilişkilerde değil, toplumsal gruplar söz konusu olduğunda da önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Toplumsal gruplar söz konusu kişinin grubun bir parçası olabilmesinin şartı olarak normlara uyumu talep eder. Ancak toplumsal grupların bazı özellikleri uyma davranışının düzeyini etkilemektedir. Grup büyüklüğü, ters düşme korkusu, gruptaki söz birliği, gruba bağlanma düzeyi bu özellikler arasında öne çıkmaktadır. Öyle ki grup içerisindeki çoğunluğun büyüklüğü, kişinin grubun diğer üyeleriyle ters düşme korkusu, grup içerisinde söz birliği ve kişinin gruba geliştirdiği bağlanma düzeyi arttıkça uyma davranışında da benzer şekilde bir artış gözlemlenmektedir (Taylor, Peplau, & Sears, 2012, s. 212- 221).

Toplumların kurallara ihtiyaç duymalarındaki temel sebep düzeni ve varlıklarını sürdürebilmektir. Bu kurallar, bireylerin tutum ve davranışlarını şekillendirdiği gibi, bireyler ve gruplar arasındaki ilişkileri de belirli ölçütler doğrultusunda düzenlemektedir. Toplumsal kurallar etkisiyle birey, toplumsal yaşam içerisinde tutum ve davranışlarına belirli sınırlar çizer. Öte yandan, kurallar bireye, diğer bireylerin belirli bir durumda nasıl davranacaklarını öngörme imkânı tanır. Bu bağlamda, belirli bir durumda uygun veya uygun olmayan değer, tutum ve davranışları tanımlayan ve yaptırımlarla desteklenen ortak toplumsal kurallar norm olarak adlandırılır. Normlar, sosyalleşmenin başladığı yaşamın ilk yıllarından itibaren öğrenilmeye başlanır ve zamanla bir alışkanlık niteliği kazanır. Birey, sosyalleşmenin daha bilinçli olduğu dönemlerde, normlara uymamanın cezai yaptırımlarla sonuçlanabileceğini öğrenir ve tutum ile davranışlarını bu olasılığı dikkate alarak biçimlendirir (Tolan, 2005, s. 235- 237). Bu perspektiften bakıldığında, normların toplumsal yaşamdaki önemli işlevlerinden biri, bireye toplum içerisinde hangi davranışların kabul edilebilir olduğunu, hangilerinin ise yasaklandığını ve uygunsuz bir davranış sergilendiğinde karşılaşabileceği

yaptırımları gösteren bir standartlar bütünü sunmasıdır. Normlar, toplumsal hayatın her alanında karşımıza çıkar. Örneğin devlet protokolünün katıldığı bir törende oturma düzeni, bir mahkemede benimsenmesi gereken davranış biçimleri, tiyatro bileti alırken sıranın nasıl oluşturulacağı, farklı ortamlarda kullanılacak dil ve ifade biçimleri ile çeşitli törenlerde giyilmesi gereken kıyafet türleri normlar tarafından belirlenir. Bununla birlikte, normların içeriği ve toplumun bu normlara atfettiği önem zaman ve bağlama göre değişkenlik gösterdiğinden, bir normun ihlali her zaman aynı cezai yaptırımlarla sonuçlanmayabilir. Yaptırımın niteliği ve ağırlığı ise normun yazılı ve formel bir düzenlemeye mi, yoksa gelenek ve göreneklere dayanan yazısız kurallara mı dayandığına bağlı olarak değişmektedir. (Zencirkıran, 2017, s. 65).

Bireylerin sosyalleşme süreci boyunca bu uyumu içselleştirmiş olmaları toplumsal normlara uymalarının bir diğer nedenidir. Bu bağlamda çoğu zaman, normlara yönelik uygun davranışlar otomatik olarak ve üzerinde düşünülmeden sergilenir. Ancak bu durum tüm normlar için geçerli değildir. Bazı toplumsal normlar, uyumu sağlamak ve uyumsuzlukları önlemek amacıyla uygulanan çeşitli yaptırımlar eşliğinde varlığını sürdürür. Yaptırımlar, bireylerin ve grupların ilgili normlara uymasını teşvik eden dayatmalar olarak tanımlanabilir. Bu dayatmalar, niteliğine göre olumlu (uyuma davranışının ödüllendirilmesi) veya olumsuz (uyumsuz davranışın cezalandırılması) olabilir. Ayrıca, biçimine göre biçimsel (yasalar ve mahkemeler aracılığıyla denetlenen) ve biçimsel olmayan (bireylerin uyumsuzluğa kendiliğinden verdikleri tepkiler) dayatmalar olarak sınıflandırılabilir. (Giddens, 2012, s. 842- 844). Öte yandan, toplumun geniş ve karmaşık bir yapıya sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda, toplumun farklı kesimlerinde geçerli olan normların çeşitlilik gösterdiği söylenebilir. Kuşkusuz her toplumda genel olarak kabul edilen normlar bulunmaktadır. Fakat bazı normlar sadece ait oldukları gruplara aittir. Gruplar, bir arkadaş grubu gibi az sayıda kişiden meydana gelebileceği gibi, çok daha büyük bir topluluğu da temsil edebilir. Ancak boyut fark etmeksizin, bütün gruplarda normların oluşumu için gerekli koşullardan ilki ortak güdü ve sorunlara sahip insanların bir süre boyunca etkileşim içinde kalmalarıdır. Etkileşim sağlandıktan sonra söz konusu grubun üyelerinin davranışlarını düzenleyen bir takım deneyim ve davranış kriteri oluşmaktadır. Normların oluşması için ilk şart etkileşim olduğu için bu kavram sosyolojik bir kavramdır (Şerif & Şerif, 1996, s. 240). Normların oluşum ve işleyişlerinin anlaşılması, normları hem bireysel hem de toplumsal düzeyde inceleyen sosyolojik kuramların gelişimine zemin hazırlamıştır.

Sosyolojinin temel araştırma alanlarından biri olan toplumsal normlar konusunda, klasik dönem sosyologlarından Émile Durkheim ve Karl Marx modern dönem sosyologlarından Talcott Parsons, Erving Goffman, Michel Foucault normların kaynakları, oluşturulma amaçları ve bireysel ve toplumsal sonuçları açısından inceleyen çalışmalar yapmıştır (Durkheim, 2006; Marx, 2019; Parsons, 2013; Goffman, 2014, Foucault, 2013). Bu düşünürlerin normları ele alışları ve sosyal etkilerinin sonuçlarını tartışmaları önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Fakat buna rağmen çok sayıda ortak noktanın olduğunu söylemek mümkündür. Bu ortak nokta normların birey ve toplumsal hayat üzerindeki yönlendirici gücüdür. Klasik dönem sosyologları toplumsal normları yaşadıkları dönem olan 19. Yüzyıl çerçevesine göre incelemiştir. Fakat 19. Yüzyıl itibarıyla toplumlar çok sayıda büyük değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Günümüz toplumları kozmopolit bir yapı teşkil etmekte olup, çeşitli toplumsal grupları ve normları bünyesinde barındırmaktadır. Öte yandan çağdaş toplumun insanının belirli bir grup normuna olan bağlılıkları çok sayıda değişkenden etkilenmektedir. Fakat ilk olarak bu toplumun insanı birden fazla toplumsal gruba üyedir. Bu gruplar birbirlerinden farklı ve hatta çelişen normlara sahip olabilmektedir (Şerif & Şerif, 1996, s. 241). Çağdaş toplumlarda yaşayan insanlar çeşitlenen ve dönüşen dünyaya rağmen normlara uygun davranmayı her gün sergilenmesi gereken bir rolün parçası olarak görmektedir. Çünkü norma uygun davranmamak beraberinde, boyutu ve içeriği oldukça farklılaşsa da çeşitli sorunları getirmektedir. Normlara uygun davranmayan yani uymayan kişinin bu davranışı sapma olarak adlandırılmaktadır. Toplumsal normlardan sapan kişi Erving Goffman'ın "damgalı" Howard Becker'ın "harici" dediği kişi olarak sahneye çıkmaktadır (Goffman, 2022a & Becker, 2021). Goffman'da normlara uyma ve sapma kavramları rol kavramıyla doğrudan ilişkilidir. Goffman'ın sosyolojik analizlerinde rol kavramı, tüm eserleri boyunca çeşitli bağlamlar aracılığıyla ele alınan temel bir mihenk taşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Goffman'a göre rol kavramının klasik formülasyonu sosyal- antropolojiden ödünç alınmıştır. Bu bağlamda rol, bireyin işgal ettiği konumla ilişkili olarak normatif taleplerle

şekillenen eylemlere işaret etmektedir. Bireyin sahnelediği rol, ötekiler ve sosyal etkileşimlerle iç içedir. Goffman'a göre rollerimiz aracılığıyla sosyalleşiriz ve bir role sahip olduğumuzda o rolün getirmiş olduğu tüm yükümlülükleri de kabul etmiş oluruz. Roller bireylere görünmez sınırlar ve bu rol için kişide bulunması gerektiği düşünülen vasıflar belirler. Birey rolü gereği kimlerle muhatap olacağını, giyim kuşamının ve davranışlarının nasıl olması gerektiğini ve bu rol için nasıl kişisel özellikler taşıması gerektiğini öğrenir (Goffman, 2022b, s. 89-92).

İnsan doğduğu andan itibaren bir toplumsal dünyanın içinde yaşamaya başlar. Bu toplumsal dünyadaki en önemli unsurlardan biri öteki insanlar ve onlarla kurulan ilişkilerdir. Özünde çocukların bu ilişkilerin nasıl kurulacağını öğrenmesi ve toplumun bir parçası hâline gelmesi toplumsallaşma olarak adlandırılır. Çocuğun toplumsallaşma süreci ebeveynler, kardeşler, arkadaşlar, öğretmenler gibi yakın çevresi aracılığıyla şekillenir. Çocuklar bir yandan bu süreçte birbirlerinden çok farklı değişkenlerin etkisiyle kendilerine özgü davranış şekilleri kazanırken, diğer yandan da içinde yaşadıkları toplumun onlardan beklediği davranışları öğrenmeye başlar ve yetişkinlik hayatı boyunca kullanacakları uyma davranışını öğrenirler. Bu perspektiften bakıldığında uyma davranışı toplumsallaşmanın ve toplumsal hayatın zorunlu bir getirisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Tolan, İsen, & Batmaz, 1985, s. 5-6). Uyma ve sapma davranışları grup normlarının belirlediği "hoş görülebilir" kriterine göre tanımlanmaktadır. Sapma "hoş görülebilir" kriterinin dışında kalan davranışlardır. Grubun üyeleri bu sapmayı, ihlal edilen normun muhtevasına bağlı olarak usulsüz, tehditkâr veya haince olarak nitelendirmektedir (Şerif & Şerif, 1996, s. 244). Aynı kültürü paylaşan üyelerin benzerlikleri bu öğrenmelerden kaynaklanır. Çünkü çocuklar belirli davranışları ve tutumları benimsemeyi kültür içerisinde öğrenir, yetişkinlik hayatları boyunca sürdürür ve aktarılmasını sağlarlar. Bu durum çoğu zaman öyle istedikleri veya bu konu üzerine düşündükleri için değil, böyle öğrenmelerinin bir sonucudur. Bir toplumdaki uyma adını verebileceğimiz tüm davranış ve inanış benzerlikleri büyük ölçüde gereklilik ve öğrenme sonucu meydana gelmektedir. Uyma davranışı genellikle olumsuz bir çağrışım yaratsa da, uymanın gündelik hayatı kolaylaştırıcı bir işlevi de bulunmaktadır. Öte yandan bir gereklilik veya kural söz konusu olmadığı durumlarda da uyma davranışı gözlemlenebilir. Örneğin iki davranışsal seçenekten birini tercih etmekte özgür olan biri, genellikle diğerlerinin esas itibarıyla de çoğunluğun tercih ettiği seçeneği seçecektir. Bununla birlikte insanların uyma davranışı sergilemelerinde kişisel fikirlerinin ve özelliklerinin de etkisi bulunmaktadır. Birey grubun davranışına uymadan önce, kendi bilgisini ve grubun bilgisini gözden geçirir. Aynı zamanda bireyin kişilik özellikleri ve söz konusu gruba benzeme isteği de uyma davranışını etkileyen temel etkenlerdir (Freedman, Sears, & Carlsmith, 2003, s. 453- 459). Uyma davranışı üzerinde bireysel özellikler kadar, grup dinamikleri ve sosyal etkinin yönlendirici olduğu düşüncesi, bu alanda yapılan deneysel çalışmalara yön vermiştir. Sosyal etkinin ve uyma davranışının bireysel ve toplumsal sonuçları özellikle psikoloji çalışmalarında kendisine yer bulmuştur. Bu bağlamda gerçekleştirilen çeşitli deneyler, konuyla ilgili literatüre katkılar sağlamış ve sosyal etki ile uyma davranışına ilişkin temel bulgulara ulaşılmıştır. Sosyal etkiyi anlamada klasik kabul edilen dört deney bulunmaktadır: Sherif, Asch, Milgram ve Zimbardo. Sherif'in otokinetik etki üzerine kurulu deneyinde bireyler, başlangıçta farklı yargılar bildirmişken grup halinde ortak bir norm geliştirmiştir. Asch'in uyma deneyinde ise, açıkça yanlış cevapların verildiği bir durumda deneklerin üçte birinin çoğunluğa uyduğu gözlemlenmiştir. Milgram'ın otoriteye itaat deneyinde, denekler öğrencilere elektrik şoku verdiklerini düşünmüş; yoğun stres yaşamalarına rağmen yarıdan fazlası en yüksek voltaja kadar devam etmiştir. Zimbardo'nun Stanford Hapishane Deneyi'nde ise sağlıklı bireyler rastgele gardiyan ve mahkum rollerine atanmış, kısa sürede bu rollere uygun normatif davranışlar geliştirmiştir. Gardiyanların bir kısmı sadistik eğilimler sergilerken, mahkumların çoğu psikolojik çöküntü yaşamış ve deney planlanandan erken sonlandırılmıştır. Bu dört deney, bireylerin algı, grup baskısı, otorite ve sosyal roller karşısında davranışlarını değiştirdiğini göstermesi bakımından sosyal etki literatüründe temel kabul edilmektedir (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2017, s. 69-77). Sosyal etki deneylerinin sağladığı bu veriler, kişinin sosyal etkileşimdeki yerini kavrayabilmek için mikro sosyolojik yöntemlere olanak tanımaktadır. Bu çerçevede, Goffman'ın araştırmaları büyük bir öneme sahiptir. Goffman toplumu ve toplumsal olanı büyük toplumsal yapılar ve genel hâliyle değil, insan ilişkileri ve daha mikro çerçeveden inceleyen bir sosyologdur. Goffman sıradan insanların sıradan ortamlardaki ilişkilerindeki ortak deseni incelemiştir. Bu insanların evde, okulda, iş yerinde ya da bir komşu olarak

kendi davranışlarını sergileme motivasyonları ve etkileşim içerisinde oldukları kişiler üzerinde bırakmaya çalıştıkları izlenimler üzerine odaklanmıştır (Wallace & Wolf, 2020, s. 319- 322).

ERVING GOFFMAN PERSPEKTİFİNDEN TOPLUM SAHNESİ: ROL VE PERFORMANS

Erving Goffman, bireylerin etkileşim süreçlerini ve toplumsal yaşamın işleyişini, bir tiyatro sahnesinde sergilenen performanslara benzeterek açıklamaktadır. Bu benzetmenin temelinde, toplumsal çevrenin bireyin tutum ve davranışları üzerindeki yönlendirici etkisi yer almaktadır. Söz konusu etki, büyük ölçüde toplumsal yaşamın getirisi olan normlar ve beklentilerden kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda toplum, bireyin toplumsal normlara uygun davranmasını ve kendisine atfedilen rolü yerine getirmesini talep eder. Birey ise, ötekilerin onu kendisini görmek istediği biçimde görmesini, onaylamasını ve kabul etmesini arzu eder. Ancak Goffman'a göre toplumsal yaşamın her alanı, birey açısından farklı kurallara, seyircilere ve performans beklentilerine sahip bir sahne niteliği taşır. Bu durum bireye bağlamına ve sahneye uygun olacak şekilde performanslar sergilemeyi öğretir. Bireyin söz konusu farklı performansları birbiriyle çelişebilir, bu noktada önemli olan doğru performansın doğru sahnede eksiksiz olarak sergilenmesidir. Öte yandan, birey ona biçilmiş tüm rolleri ve performansları aynı derecede içselleştirmez ve aynı samimiyetle sergilemez. İçselleştirilmeyen ve samimiyetten uzak performansların çoğu zaman tek bir amacı vardır: Kabul görmek. Bireyin kabul görme amacıyla sergilediği performans kimi zaman yalnızca bir zorunluluğun yerine getirilmesine kadar indirgenir; bu noktada karşımıza “uyuma” davranışı çıkar. Çoğu zaman uymak, uyumlu olmak ekstra bir çaba gerektiriyormuş çağrışımı yapsa da bazı durumlarda uymamak ve uyumsuz olmak daha zordur. Çünkü uymamak, çoğu zaman bazı olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir. Bireyin kendisinden beklenen performansı ve performansına uygun çerçeveyi çeşitli sebeplerle sergilemediği ve olumsuz sonuçları olan bu tip durumlar sapma olarak adlandırılmaktadır (Marshall, 1999, s. 639- 640).

Goffman'ın kuramında insan etkileşimleri merkezde yer almaktadır. Kuram, bireyin davranışları üzerinden toplumsal olanı çözümleme yoluna gitmektedir. Bu sebeple Goffman'dan tiyatro dilini toplumsal çözümlemeleri için bir araç olarak kullanan bir dramaturg olarak bahsedilmektedir (Poloma, 2017, s. 212). Goffman dramaturjik analizinin temel prensiplerini oluştururken, tiyatro oyunundan ilham almıştır. Dramaturjik analizde kişinin kendini ve davranışlarını diğer insanlara ne şekilde sunduğu, diğerlerinin kendisi hakkında oluşturdukları izlenim üzerindeki etkisi ve denetim çabası ele alınmaktadır (Goffman, 2014, s. 13-16). Goffman'a göre her toplumsal grup, üyelerine neyin “uygun düştüğü” konusunda bazı kurallar koyar. Toplumsal gruplar bu kuralların açıklığı ve içeriği konusunda farklılaşırlar fakat bütün grupların üyelerinin, uygun davranış sergileme konusunda asgari düzeyde olsa bir endişesi vardır. Birey bu sebeple davranışlarını yani performanslarını, kamusal niteliğe ve toplumsal beklentilere uygun olarak denetler ve düzenler (Goffman, 2022c, s. 19-41). Davranışların ve performansın denetlenmesinin temelindeki sebep, yarattıkları izlenimdir. İzlenimin toplumsal hayatta büyük bir önemi vardır. Çünkü diğer toplumsal aktörlerin birey hakkındaki izlenimleri, ona nasıl davranılacağını belirlemek için kıstas oluşturmakta ve bir bakıma onun toplumsal hayattaki yerini belirlemektedir. Birey, sosyalleşmenin başlamasıyla bu durumu doğal akışı içerisinde gözlemlemekte ve diğerlerinin izlenimini kendi lehine olacak şekilde denetlemek istemektedir (Goffman, 2014, s. 13-16). Bu bağlamda, bireyin toplumsal yaşam içindeki davranış biçimleri yalnızca izlenim yönetimiyle değil, aynı zamanda öğrenme ve taklit süreçleriyle de şekillenmektedir. Bizim kim olduğumuz ve hangi toplumda yaşadığımızdan bağımsız olarak, toplumsal yaşama dahil olduğumuz andan itibaren taklit yoluyla diğerleriyle benzer davranışlar sergilemeye başlarız. Bu durumu gündelik hayatın sıradan anlarından, dinî ritüellerin, bir görevin yerine getirilmesine ve bir mesleğin icra edilmesine kadar toplumsal hayatın hemen her anında gözlemlemek mümkündür. Taklit ve öğrenme yoluyla sergilediğimiz davranışlar bu davranışlara uygun jest, mimik ve ifadelerle birlikte yeniden üretilmiş, sürdürülmüş ve bir bütünlük sunan bir çerçeve oluşturmuş olmaktadır (Tarde, 2019, s. 39).

Goffman, gündelik hayatın her kesitinin performansımızın bir parçası olduğunu düşünmektedir. Nesnelere yönelikmiş gibi görünen hareketlerimiz bile aslında seyirciye hitap etmekte olup, hâl ve hareketlerimiz bir tiyatroyu andırmaktadır. Dolayısıyla Goffman'a göre birey, başkalarının olduğu ortamda daima benliğinin bir sunumunu yapmakta ve sunumunda, ahlaki açıdan doğru bir imaj oluşturmaya amacı gütmektedir. Bu amaç hem bir yükümlülüğün getirisi, hem de kişiye toplumsal

düzlemde çeşitli avantajlar sağlamaktadır (Goffman, 2014, s. 233-234). Bu durum bireyin toplumsal hayata eklenmesiyle bağlantılı çift yönlü bir ilişkiyi ortaya koymaktadır. Freud bu ilişkiyi şöyle açıklamaktadır: İnsan, uygarlıklarda birlikte yaşar, çeşitli bağlamlarda ilişkiler kurar ve sosyal bağlantılar yaratır. Ancak insanların bir arada yaşayabilmeleri, çoğunluğun bireyin karşısındaki gücü sayesinde mümkün olabilmektedir. Bu yolla uygarlık, fiziksel gücü elinde bulunduran bireyin içgüdülerinin ve isteklerinin önüne, çoğunluğun gücü, kurallar ve toplumsal beklentiler yoluyla set çekmektedir. Böylece bireyin gücünün yerine, onun özgürlüğünü kısıtlayan ve daha baskıcı fakat uygarlığın inşasını ve güven ortamını sağlayan toplumun gücü gelmektedir. Freud'a göre toplumsal huzurun ve düzenin sağlanması, bireysel ve toplumsal yönüyle olumlu ve uygarlığı geliştiren bir süreci başlatmaktadır. Buna karşın, bireyin toplumun beklentilerine göre davranma zorunluluğu onun içsel huzursuzluğunu artırmaktadır (Freud, 2021, s. 61- 69). Bu bağlamda, bireyin toplumsal beklentiler ve normlar karşısındaki deneyimi, Goffman'ın çerçeve kavramı çerçevesinde ele alındığında daha somut bir biçimde anlaşılmaktadır. Goffman çerçeve kavramını ile normlar, roller ve bireyin deneyimleri üzerinden şekillendirmektedir. Ona göre farklı etkinliklerimiz için farklı kurallar ve normlardan oluşan farklı çerçevelerimiz vardır. Toplumsal hayatın getirisi olarak her birey farklı rolleri ve gereklilikleri beraberinde getiren etkileşimler içerisinde yer almaktadır. Bu noktada önemli olan uygun durumlar için uygun çerçeveyi seçmektir (Poloma, 2017, s. 223). Çerçeve ve roller bağlamında kendilerine düşen toplumsal konumu ve rolü kararlı biçimde, açıkça reddettikleri izlenimini veren ve en temel kurumlara yönelik az çok asi bir tutum içerisinde bulunan bireyler, toplumsal düzlemde sapma olarak nitelendirilmektedir (Goffman, 2022a, s. 198- 199). Bu durum, Howard Becker tarafından da benzer bir biçimde açıklanmaktadır. Becker'a göre, tüm toplumsal gruplar belirli kurallar koymakta ve bu kuralları belirli zamanlarda ve koşullarda uygulamaya çalışmaktadır. Bu kurallar, zaman içinde toplumsal normlara dönüşmekte ve normlar, çeşitli durumları ve bu durumlara uygun davranışları tanımlamaktadır; bazı davranışları doğru olarak kabul edip onaylarken, bazılarını yanlış olarak kabul ederek yasaklamaktadır. Normu ihlal eden kişi, toplumsal açıdan dışlanmış veya harici olarak algılanmaktadır (Becker, 2021, s. 21). Dolayısıyla normların hem düzeni hem de anomiyi, dolayısıyla uyum ve sapmayı birlikte ürettiğini ifade etmek mümkündür. Goffman, bir bütünün iki yönü olarak değerlendirilebilecek bu olguları, toplumsal yaşamın sahnesinde sergilenen bir tiyatronun unsurları olarak ele almaktadır. Bu çerçevede Goffman'ın dramaturjik modeli, toplumsal normların ve rollerin somutlaştığı sahne düzenini anlamada temel bir analitik araç olarak öne çıkmaktadır.

Sergilenen bir performansın arkasında fiziksel olarak iki temel alan bulunmaktadır: Sahne (vitrin) ve sahne arkası (arka bölge). Sahnede oyuncuların ve takımın yaratmayı istedikleri izlenimi destekleyen bir performans sunulmakta yani, bu bölgede bir izlenim yönetimini sağlanmaktadır. Fakat arka bölge, çoğu zaman oyuncuların karakter dışı ve yaratılmak istenen izlenimle uyuşmayan davranışlar sergiledikleri bölgedir. Dolayısıyla seyircinin bu bölgeden uzak tutulması gerekmektedir. Sahne ve arka bölge gerçekliği toplumsal hayatın pek çok noktasında karşımıza çıkmaktadır. Banyo ve yatak odasının evin en uzak noktasında yer alması, binaların ön kısımlarının dekore edilmiş ve iyi durumdayken arka tarafları için aynı özenin gösterilmemesi, hizmet sektöründeki işlerin çoğunda herkesin görebildiği ve işi temsil eden bölgede görsel olarak iyi izlenim bırakan kişilerin çalıştırılması bu durumun en sık rastlanan örneklerindendir (Goffman, 2014, s. 113-123). Goffman'ın "sahne" olarak adlandırdığı alanda, toplum bireylere davranış kurallarına, rollerine ve bunların getirdiği rutine uygun biçimde hareket etme zorunluluğunu dayatır. Bu bağlamda, davranış kurallarının bireye, içinde yaşadığı topluma uyumlu olacak şekilde genel bir davranış örüntüsü sunduğu ifade edilebilir. Söz konusu örüntüler, bireyin ahlaki olarak nasıl davranması gerektiğine ilişkin yükümlülükleri ile diğerlerinin ona yönelik davranışlarına dair beklentileri kapsamaktadır. Birey, bu davranış örüntülerine uygun biçimde davranmaya öylesine içselleştirmiştir ki, gündelik hayatın akışı içinde kendisinden beklenen tutumları çoğu zaman farkında olmaksızın sergiler. Bu davranış biçimlerinin önemi, ancak birey beklenen davranışı yerine getirmediğinde; utanç, aşağılanma veya beklentinin dışında bir tutumla karşılaştığında duyduğu öfke aracılığıyla somut biçimde açığa çıkar (Goffman, 2021, s. 61- 62).

Goffman'ın dramaturjik analizini sahne (vitrin) ve sahne arkası (arka bölge) kavramları üzerine kurgulamasının temelinde, analizin merkezindeki temel kavram olan izlenim yönetimi yer almaktadır. Birey sahnedeysen onu izleyenlere kendisini onların kendisini görmesini istediği şekilde

sunmaktadır, sahne arkası ise bu kaygının etkisinden uzak bir alandır. Goffman'ın çalışmalarının genelinde bireyin izlenim yönetimi hakkında dipnotlar bulunmaktadır. Çünkü ona göre birey toplumda sunduğu izlenimle varlığını sürdürmektedir. Bireyin izlenim yönetimiyle paralel olarak sunduğu benlik, bir çerçeve olarak normlara uygun olacak şekilde düzenlenmiştir (Poloma, 2017, s. 223). Goffman'ın izlenim yönetimi kavramı bir diğer kavramı olan yüz kavramı ile yakından ilişkilidir. Birey “yüz”ü aracılığıyla izlenim yönetimini sağlamaktadır. Aslında bu kavram onun tüm çalışmalarında kişinin kurmaya ve korumaya çalıştığı toplumsal imgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. “Etkileşim Ritüelleri Yüz Yüze Davranış Üzerine Denemeler” isimli çalışmasında Goffman yüzü “Başkaları tarafından bir kişinin belli bir ilişki boyunca takındığı düşünülen rol aracılığıyla kendisi için talep ettiği olumlu toplumsal değer. Yüz, kabul görmüş toplumsal vasıflarla tarif edilen bir benlik imgesidir.” şeklinde ifade etmiştir (Goffman, 2021, s. 15). Dramaturjik analize göre, bireyin izlenim yönetimi sürecinde “yüzünü koruma” çabası içinde olması ve kendisinden beklenen rolü doğallık ve ustalıkla sergilemesi beklenir. Goffman'ın çalışmalarına bakıldığında, bu bağlamda iki temel meselenin üzerinde durduğu görülmektedir: Birincisi, birey açısından tüm rollerin ve performansların aynı ölçüde önem taşıyıp taşımadığı ve ne düzeyde içselleştirildiğidir. İkincisi ise, bireyin kendisinden beklenen rol ve performansa uygun davranmadığı durumlarda ortaya çıkan toplumsal sonuçların neler olduğudur. Goffman'ın dramaturjik analizine göre, bireylerin toplumsal hayatta birbirinden farklı alanlarda icra etmeleri beklenen farklı rolleri bulunmaktadır. Bu rolleri kendilerinden beklendiği şekilde eksiksiz olarak sergileseler de, her role kendilerini aynı şekilde adamazlar, bazı roller sadece öyle olması gerektiği için sergilenmektedir. Goffman bireyin rolleriyle olan bu ilişkisini, rol adanması ve rol mesafesi kavramları üzerinden ele almaktadır. Rolüne adanan bir birey, rolünün ve konumunun getirisi vaatlere ve fedakârlıklara göre yaşamaya mecbur kalmıştır. Bireyin adanmış olduğu rol düzenli icracısı olduğu bir roldür. Rol mesafesi ise, bireyin icracısı olduğu rolden etkin bir biçimde uzaklaşmasını ifade eden bir kavramdır. Bu noktada birey yapmak ve olmak arasındaki farkı belirginleştirmiştir (Goffman, 2022b, s. 94-118). Bireyin rolleriyle kurduğu bu mesafeli ya da adanmış ilişki, onun “yüzünü” nasıl koruyacağı ve toplumsal onayını nasıl sürdüreceğiyle de doğrudan bağlantılıdır. Bir kişinin yüzü her ne kadar ona ait bir şey olsa da aynı zamanda toplumun ona ödünç verdiği bir kredidir. Bu kredi sadece kıymetini bilecek şekilde davrandığı sürece onda kalacak, aksi takdirde geri alınacaktır. Bu durumu Goffman “her insan kendi hücrelerini seviyor olsa bile bu çok temel bir toplumsal baskıdır” şeklinde ifade etmektedir (Goffman, 2021, s. 20). Bu bağlamda Goffman'ın analizinde birey, rol ve performans konusunda sürekli bir toplumsal baskı altında bulunmaktadır. Bununla birlikte, rol mesafesi ve rol adanması kavramları ile norm dışı davranışın yol açtığı sapmalar, bireyin kendi davranışları üzerinde söz sahibi olabileceği etkin bir alan sunmaktadır. Birey, rolüyle ilişkisini başkalarının algılamasını istediği biçimde yönlendirebilir. Örneğin, rolüne yeterince bağlanmayan bir birey, olası olumsuz sonuçlardan kaçınmak için rolüne adanmış gibi davranabilir. Benzer şekilde, bir role bağlanmanın getirdiği psikolojik risklerden korunmak isteyen veya rolünden daha fazlasını ifade ettiğini düşünen birey, rolüyle arasına mesafe koyan davranışlar sergilemeyi tercih edebilir. Bu bağlamda Goffman, bireyi rolü karşısında hem şekillenen hem de rolünü şekillendirebilen aktif bir konumda ele almıştır (Goffman, 2022b, s. 114). Bu bağlamda Goffman'ın dramaturjik analizinin gündelik hayat ile sosyoloji arasında bir köprü görevi gördüğünü söylemek mümkündür. Goffman tarafından bu köprü aracılığıyla, teori ve kavramlar ile gündelik hayatın rutin işleyişinin bir sentezi sunulmaktadır.

SONUÇ

20. yüzyıl Amerikan sosyolojisinin en etkili isimlerinden biri olan Erving Goffman'a göre düzensizlikler, karmaşalar, uyumsuzluklar ve çatışmalar toplumsal yaşamın ayrılmaz birer parçasıdır. Öte yandan gündelik hayatın sorunsuz ve olağan akışının incelenmesi, davranış örüntülerinin nasıl oluştuğunun anlaşılması da toplumsal yaşama dair önemli bir perspektif sunmaktadır. Gündelik hayattaki olağan akış, toplumsal yaşamın rutin ve beklendik davranışlarını belirleyen toplumsal normlar sayesinde sağlanmaktadır. Toplumsal normlar topluma ve zamana göre farklılık göstermektedir fakat her toplum, her zaman kendine özgü normlara sahiptir. Toplumsal normların birçok işlevi vardır fakat en temel işlevlerinden birinin uyum ve konsensüs sağlamak olduğunu söylemek mümkündür. Goffman dramaturjik analizinde, insanın topluma nasıl uyumlandığını ele almaktadır. Dramaturjik analizin temel varsayımı insan davranışlarının, gözlemci

bir başkası olduğunun fark edildiği an değişmesi üzerine inşa edilmiştir. Gözlemlenmeye başlanan kişi, bunun farkında olduğu andan itibaren normlara, rolüne ve toplumun beklentilerine uygun bir performans sergilemesinin beklendiğini bilir. Goffman'a göre insanlar sahnede kendisine ait rolü sergileyen bir aktör gibidir. En doğal görünen davranışlar bile, bağlama ve role uygun düşecek şekilde sergilenen performanslardan ibarettir. Bu durum sosyalleşmenin erken dönemlerinde öncelikle ailede ve daha sonra dahil olunan her toplumsal bağlamda, tekrar tekrar deneyimlenir ve bu yolla çoğu zaman pekiştirilir ve içselleştirilir. Birey bu şekilde mevcut rollerini ve onlara uyumlu şekilde davranmayı öğrenir.

Ancak her bireyin toplumsal yaşamda birden çok rolü bulunmaktadır. Roller de beraberinde birbirinden farklı performansların sergilenmesi gerekliliğini getirmektedir. Öte yandan bazı rollere ait performanslar, sadece öyle olması beklendiği için sergilenmektedir. Birey toplum içerisindeyken hangi sahnedeysen, rolünü bu sahneden beklenen şekilde sergilemektedir. Bu noktada karşımıza Goffman'ın izlenim yönetimi kavramı çıkmaktadır. İzlenim yönetimi, insanların ötekiler üzerinde bırakmak istediği etkiyi şekillendirme çabasıdır. Sahneye yani ortama ikinci bir kişinin dahil olduğu an başlamakta ve kişi yalnız kalana kadar devam etmektedir. Goffman'a göre toplumsal yaşamın her anı ve alanı bir tiyatro sahnesini andırmaktadır. Kişiler bir aktör gibi, seyircilerine bir performans sergilemekte ve onları performansının doğallığına ve yeterliliğine ikna etmeye çalışmaktadır. Bu hususta başarılı olarak, seyircisinin kendisi hakkında istediği şekilde düşünmesini ve ona istediği şekilde davranmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Dramaturjik analizde toplumsal yaşam sadece bireysel performansların sergilendiği bir sahne değildir. Çoğu sahne, aynı anda birden çok performansın sergilenmesi gereken bir yapı teşkil etmektedir. Goffman'a göre bir restoranda çalışanlar ve müşteriler, evlerinde misafir ağırlayan bir aile ve misafirleri, iş veren ve aday arasındaki bir görüşme birer sahneden ibarettir. Sahnedekiler yani aktörler, seyircide yaratmak istedikleri etkiye uygun bir performans sergilemektedir. Dramaturjik analize göre, sosyal etkileşimin olduğu her yerde bir sahnenin ve aktörlerin olması, toplumsal hayatın her alanında sahne arkası ve seyirci kavramını bir sonuç olarak beraberinde getirmektedir. Seyirciler, performansı sergileyen aktörleri sadece sözel olarak kurdukları iletişim açısından değil, beden dili, jest, mimik gibi pek çok açıdan incelemektedir. Öte yandan bir performansın sergilendiği sahnenin gerisinde bir sahne arkası bölge bulunmaktadır. Sahne arkası aktörlerin, seyircilerin gözlerinden uzak ve hatta rolleri ve sergiledikleri performansla uyuşmayacak düzeyde doğal ve plansız davrandıkları yerlerdir.

Goffman'ın dramaturjik analizinde merkezi bir öneme sahip olan izlenim yönetimi kavramı "yüz" ve "sosyal etki" kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Bireyin bir aktör olarak seyircilerin izlenimlerini yönetme ihtiyacı, sosyal etkinin hissettirdiği baskı ve yarattığı uyma talebi ve bireyin sahip olduğunu iddia ettiği olumlu özellikler olan yüzünü koruma arzusundan ileri gelmektedir. Goffman bu noktada aktöre aktif bir misyon yüklemektedir. Goffman'ın aktörü her zaman sosyal etki baskısının altında bütün benliğiyle uyan ve bunu içselleştiren bir aktör değildir. Aksine seyircinin izlenimini kendi istekleri ve çıkarları doğrultusunda yönlendiren ve bazı rollerin getirdiği performansları "mış gibi" yapan bir aktördür. Dolayısıyla Goffman, toplumdaki etkileşimlerin dinamiğini ondan fersah fersah uzaklaşmayı gerektiren makro bir boyuttan değil, bireylerin gündelik hayat içerisindeki etkileşimlerinin toplumsal anlamlarını inceleyebilecek kadar mikro bir boyuttan ele alan bir sosyolog olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu perspektiften Goffman'ın dramaturjik analizi, sosyoloji ve sosyal psikoloji literatüründe önemli bir yere sahip olan norm, sosyal etki, uyma davranışı gibi kavramlarını gündelik hayatın akışıyla bir araya getirmektedir.

KAYNAKLAR

- Becker, H. S. (2021). *Hariciler (Outsiders) Bir sapkınlık sosyolojisi çalışması*. (Ş. Geniş, & L. Ünsaldı, Çev.). Heretik Yayınları.
- Durkheim, E. (2006). *Toplumsal işbölümü*. (Ö. Ozankaya, Çev.). Cem Yayınevi.
- Foucault, M. (2013). *Hapishanenin doğuşu: gözetim altında tutmak ve cezalandırmak*. (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Yayınevi.

- Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. M. (2003). *Sosyal psikoloji*. (A. Dönmez, Çev.). İmge Kitabevi.
- Freud, S. (2021). *Uygarlığın huzursuzluğu*. (S. Pişkinsoy, Çev.). Olimpos.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (C. Güzel & H. Özel, Çev.). Kırmızı Yayınları.
- Goffman, E. (2014). *Gündelik hayatta benliğin sunumu*. (B. Cezar, Çev.). Metis Yayınları
- Goffman, E. (2021). *Etkileşim ritüelleri yüz yüze davranış üzerine denemeler*. (A. Bölükbaşı, Çev.). Heretik Yayınları.
- Goffman, E. (2022a). *Damga örselenmiş kimliğin idare edilişi üzerine notlar*. (Ş. Geniş, L. Ünsaldı, & S. N. Ağırnaslı, Çev.). Heretik Yayınları.
- Goffman, E. (2022b). *Karşılaşmalar: etkileşim sosyolojisinde iki çalışma*. (S. Çalcı, Çev.). Heretik Yayınları.
- Goffman, E. (2022c). *Toplum içinde davranmak etkileşimlerin sosyal düzenine dair açıklamalar*. (A. Bölükbaşı, Çev.). Heretik Basın Yayın.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalcılar, Z. (2017). *Dünden bugüne insan ve insanlar sosyal psikolojiye giriş*. Evrim Yayınevi.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (O. Akınhay, & D. Kömürcü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marx, K. (2019). *Kapital cilt:I*. (M. Selik, & N. Satlıgan, Çev.). Yordam Kitap.
- Parsons, T. (2013). *The social system*. Routledge.
- Poloma, M. M. (2017). *Çağdaş sosyoloji kuramları*. (H. Erbaş, Çev.). Palme Yayıncılık.
- Şerif, M., & Şerif, C. W. (1996). *Sosyal psikolojiye giriş*. (M. Atakay, & A. Yavuz, Çev.). Sosyal Yayınlar.
- Tarde, G. (2019). *Toplumsal yasalar bir sosyoloji taslağı*. (E. Sünter, Çev.). Norgunk Yayıncılık.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A., & Sears, D. O. (2012). *Sosyal psikoloji*. (A. Dönmez, Çev.). İmge Kitabevi.
- Tolan, B. (2005). *Sosyoloji*. Gazi Kitabevi.
- Tolan, B., İsen, G., & Batmaz, V. (1985). *Ben ve toplum sosyal psikoloji I*. Teori Yayınları.
- Uzun, A. (2023). Toplumsal bütünleşme bağlamında sosyal etki ve uyma. M. A. Dombaycı (Ed.), *Toplumsal Bütünleşme Bağlamında Eğitim* (467- 478). Net Kitaplık Yayıncılık.
- Wallace, R. A., & Wolf, A. (2020). *Çağdaş sosyoloji kuramları klasik geleneğin geliştirilmesi*. (L. Elburuz, & M. R. Ayas, Çev.). Doğu Batu Yayınları.
- Zencirkıran, M. (2017). *Sosyoloji*. Dora Yayıncılık.

Extended Abstract

Erving Goffman is regarded as one of the most influential sociologists of the twentieth century. As a microsociologist, Goffman focuses on the routine interactions and behaviors of individuals in everyday life. As a sociologist, his primary concern is with phenomena related to society; however, he does not approach this by neglecting the individual. For Goffman, it is only by examining the individual closely that we can come to understand the social. In his works, the influence of society on the individual is explored through concrete examples from daily life. However, within this process, the individual plays an active role—making decisions, acting upon them, and experiencing both the individual and social consequences of these actions. Thus, from Goffman's perspective, the individual is both influenced by and exerts influence upon society. In his dramaturgical analysis, Goffman illustrates this reciprocal relationship through the metaphor of the theater. What matters for the actor is to perform their role naturally and successfully; yet, without the presence of an audience, these performances lose their meaning. The existence of the audience becomes the very reason for the performance and its most crucial determinant. Accordingly, Goffman's theatrical metaphor explains not only the individual's role and performance but also how the audience perceives that performance and how social interaction operates as a reciprocal process. According to Goffman, every moment of social life resembles a stage, where each actor has a role and is expected to perform it appropriately. The audience observes and evaluates this performance—not merely as an immediate act but as a broader, generalized assessment of the actor. Therefore, even small mistakes or slips during a performance can negatively affect the impression the actor seeks to create. Goffman elaborates on this through the concept of impression, defined as the effect the actor leaves on the audience. He argues that the actor plays an active role in constructing impressions, consciously shaping and managing them with awareness of the image they wish to project. This leads to one of the key concepts in Goffman's dramaturgical analysis—impression management—which refers

to the conscious regulation of one's performance according to the desired effect on the audience. The concept of impression management is directly linked to another of Goffman's central notions, the face, which signifies the positive social value a person claims for themselves. In this sense, the effort to control impressions is essentially an effort to maintain one's face, as failure to do so can result in loss of face, a situation not easily repaired, since it damages one's reliability and social image. Therefore, Goffman argues that individuals regulate their impressions in all social contexts because impressions fundamentally guide how people think about and behave toward one another. From early socialization, individuals observe this dynamic and recognize the critical role of impressions in social life, striving continuously to create appropriate impressions. The effort to construct proper impressions is thus directly related to the relationship between role and performance in Goffman's theatrical analogy. Goffman connects the stage metaphor to sociology primarily through the concepts of role and performance. The concept of role is closely tied to the performance expected from an individual based on their social status. In social life, every person occupies multiple stages and performs multiple roles, while society expects individuals to enact performances that align with these roles. In sociology, acting in accordance with one's role is referred to as conformity, whereas failing to do so constitutes deviance; both have individual and social consequences. The rules of the theatrical stage correspond to norms, from which individuals learn their roles and the appropriate performances associated with them. When performing, individuals often, consciously or unconsciously, take social norms into account—an idea rooted in the concept of social influence. Social influence operates like an invisible cloak surrounding the individual: it is often intangible and unseen, yet its directing power remains strong. Individuals constantly feel its presence and pressure. One of the reasons Goffman compares everyday life to a theatrical stage lies in this notion of social influence, as individuals' behaviors sometimes resemble those of actors merely performing their roles. Frequently, the sole aim of individuals in everyday interactions is to behave in accordance with their roles, primarily because society expects this of them. Goffman's concepts of role embracement and role distance are directly related to this situation. When an individual internalizes their role and even prioritizes its requirements over personal desires, Goffman defines this as role embracement. Conversely, an individual may create distance between themselves and their role for various reasons—perhaps because they do not wish to be reduced to or defined solely by that role. In Goffman's dramaturgical analysis, this is referred to as role distance. All of these elements within dramaturgical analysis are associated with what Goffman identifies as the central concept of his framework: the front stage (or front region). Opposed to the front stage, he introduces the notion of the back stage (or back region). According to Goffman, the front stage is the area under control, whereas the backstage is where the performer can relax, prepare, and act without the constraints of their role and performance. From this perspective, conflicts are likely to arise backstage between the individual's role and their authentic self; therefore, the audience must be kept entirely away from this region. Otherwise, the credibility and sincerity of the performance—and consequently, the impression—would be jeopardized. In this regard, Goffman's distinction between front and back stages forms the foundation of his micro-level dramaturgical approach, which seeks to understand social interaction through the lens of individual roles and performances. Unlike macro-level theories that analyze society from a broad perspective, Goffman's dramaturgical framework begins with and is shaped by the individual. His work emphasizes the significance and formative power of social interaction, integrating sociology into the ordinariness of everyday life and highlighting the active role of the individual within the individual-society relationship. Moreover, in Goffman's studies, it is possible to trace how the fundamental concepts of sociology and social psychology—such as norms, social influence, and conformity behavior—are reinterpreted within the context of everyday social processes.